

jószándékú és nemes lélek. S ezért, amilyen helytelen volna proletárnak nevezni hősét, ugyanolyan bántó kispolgárnak bélyegezni. Az író is kerülte az egyszerű meghatározást, alakjának az élet elemiből való megteremtését. Beírta azzal, hogy képzeletével és a valóság költői transzpozíciójával alkotta meg hősét kissé légiesen, finom pasztelszínekbe állítva, hogy a visszaidézett múlt és az emlékek zümögő rajzásában tökéletes harmóniába olvadjon össze minden. S mennyivel több ez, mint a valóság merev követése! Tanúságtétel helyett varázslat, kordokumentum helyett költői rapszódia az elmúlt időről.

S ez az éppen, ami annyira megvesztegető Majtényi írásművészetében: az emlékek varázslatos felidézése. Nem nosztalgikusan, mint Proustnál, nem férfias bánattal teli, mint Krudy Gyulánál, — akivel egyébként oly sok rokonságot tart, — hanem tudatos élvezettel, vidáman és derűsen, a nevető bölcsek azon igazságával, hogy ami szép volt, azt kár megsiratni.

Lesznek majd olyanok, akiket ez a Bige Jóska Tamási Ábeljére emlékeztet, sőt talán Kakuk Marcira is, Tersánszky annyi életörömtől duzzadó örök csavargójára, ha azonban eltérnek a felületes összehasonlítástól, akkor be kell látniuk, hogy Bige

Jóska keményen áll a maga lábán, s legföljebb emberi különválásában, a társadalomból való kiszakadtságában tart velük hasonlóságot.

Magát az író is helytelen dolog lenne hangban, szemléletben, mesélő kedvének áradásában másokhoz, ha még olyan jelentős elbeszélőkhöz is mérni. Majtényi Mihálynak megvan a maga jellegzetes és határozott írói arcéle. Ennél többet talán nem is mondhatunk róla szerény irodalmi viszonyaink között, amelyekből ő régen kinőtt már.

A Garabonciás élete, egy kicsit az ő élete is. Csak így tudott ennyi melegséget, ennyi lírát belevinni történetébe. Az a szeretet, amellyel az író fáradhatatlanul barangol a Duna—Tisza közén, ahogy elidőzik egy-egy vendégfogadónál vagy kocogó fiákerekről csodálja a világ örömeit, annyi finom részlettel gazdagítja művét, hogy teljesen felszabadul a kompozíciós kötöttségek alól. S ahol jár, amit megír, ismerős vidék. Színesebb, tündöklőbb, varázslatosabb a Vajdaság hétköznapi képénél, mint ahogyan műve is fölébe emelkedik az itten lefolyt régi életnek s a valóságtól függetlenül, a tiszta költészet tükrében mutatja fel a képét.

Herceg János

Predrag Palavestra: Antologija posleratne srpske poezije 1945—1955.

Omladina kiadás, Beograd, 1955

Még ma is szívesen forgatjuk az „Újabb szerb líra antológiáját”, melyet 1911-ben adott ki a belgrádi egyetem ismert professzora, Bogdán Popovics. Azóta világháborúk, társadalmi és művészi forradalmak bolygatták meg, rombolták le a gazdasági és politikai rendet, s velük a művészi ideálokat. Több mint négy évtized alatt mégsem jelent meg olyan versgyűjtemény, amely Popovicséhoz hasonlóan, egységes szempontok szerint nyújtott volna megbízható áttekintést a szerb költészetéről. Néhány kísérlet volt közben, de egyik sem tudta elérni azt a sajátos antológia-jelleget, amelyet Popovics megvalósított.

Predrag Palavestra, a fiatal belgrádi kritikus, arra a feladatra vállalkozott, hogy összeállítja a második világháború utáni szerb költészet antológiáját. A felszabadulás óta eltelt tíz év költői fejlődése szükségessé tett egy ilyen gyűjteményt, hogy bemutassa a szerb költészet jelenlegi helyzetét.

Egy antológiának, időbeli és térbeli meghatározottságán kívül, esztétikai mértékének is kell lennie. Bogdán Popovics annakidején három szempontból válogatta a verseket: a versben legyen érzés, legyen világos, és legyen egészen szép. Ezek a szempontok lelep-

lezik Popovics esztétikai nézeteit, amelyek abban az időben is csak az úgynevezett „tiszta” művészet hívei számára voltak elfogadhatók. De Popovics legalább ragaszkodott hozzájuk. Palavestranak azonban nem volt semilyen esztétikai mértéke, mert az, hogy „személyes mértékkel válogatott” (az Antológia Naplójából), és hogy „a számára legszebb és legkedvesebb” verseket válogatta ki (a Naplóból), minden lehet, csak egy versgyűjtemény összeállításához szükséges mérték nem. Az idővel sincs minden rendben. Palavestra hangsúlyozza az Antológia Előszavában és Naplójában, hogy azokat a költőket sorozta gyűjteményébe, akik a második világháború után jelentkeztek. Ezért maradtak ki Oszkár Davicsó, Milán Dedinác, Dusán Mátics és mások. Azt azonban, hogy Mira Aleckovicsot, Szlobodán Galogazsát és Szvetiszláv Mándicsot felvette könyvébe, semmivel sem tudja megmagyarázni Palavestra, legkevésbé avval, hogy — a magyarázatot feleslegesnek tartja (az Antológia Megjegyzéseiben), mivel szerinte ez a három költő csak a háború után lett valóban költő.

Minden jel arra mutat, hogy Palavestranak ez az antológiája tulajdonképpen egy irodalmi

álláspont egy irodalmi csoport nézetének igazolása, sőt felsőbbrendűségének bizonyítéka akar lenni. Vaszkó Popa és Miodrag Pavlovics öt-öt verse mellett Szlavkó Vukoszavlyevics öt, Szvetislav Mándics és Dragoszlav Grbics négynégy verse nem jelenthet mást. Eltávolodnánk tárgyunktól, ha most az első két és az utóbbi három költő értékelésére térnénk ki; a nevek eleget mondanak. Arról pedig kár szót ejteni, hogy Popa és Pavlovics költészetéből Palavesztra, érthető okokból, nem azokat a verseket válogatta ki, amelyek a modern jugoszláv költészetnek ezt a két nagyságát méltón képviselhetnék.

Palavesztra törekvése nem valósult meg. A könyvből kimaradt Davicsó, Vuicsó stb., valamint a most felnövő új költőnemzedék alkotásai, tehát az igazi új szerb költészet reprezentánsainak egy csoportja.

Az Antológia Naplójában írja Palavesztra, hogy azokat a verseket válogatta ki, amelyek „egész háborúutáni nemzedékünk, fiataljaink nézeteit és érzéseit fejezik ki”. Ebben rejlik legnagyobb tévedése, ebben az elfogultságban, egyoldalú igényességben.

Lector

HARCOS KRITIKA

Stanislav Simić: Jezik i pjesnik. A Horvát Írók Egyesületének kiadása, Zágráb, 1955

Három évvel ezelőtt ismertem meg Sztaniszláv Simicset, ezt a heves, hadonászva magyarázó, támadókedvű embert, s most, amíg nemrég megjelent könyvét — Nyelv és költő — olvasom, magam előtt látom őt, kiabálva, tiltakozva. Ilyen a könyve is. Első kritikái írásai a harmincas években jelentek meg, s munkáját ma is folytatja. Különös ember Simics, a nagy horvát költő, A. B. Simics testvére, és különös kritikái is. Nyugtalan, az igazság megalkuvás nélküli, lázas keresése jellemzik. Az igazi művészetet a nyelvben látja, a nyelv felhasználásában. Ezért küzd olyan kitartóan és olyan élesen a nyelvromlás, illetve a nyelvrontás ellen, ezért követeli a nyelv tisztaságát, ápolását, művelését. De ott van minden kritikájában, minden tanulmányában a szabadság vágya, mert Simics sohasem feledkezik meg az emberi létnek erről az alapvető feltételéről: amikor kellett, felemelte szavát a konzervatív horvát költők és a faszizmus tömeggyilkos módszerei ellen.

A két háború között és a felszabadulás után a horvát irodalom értékeit (és értéktelenségeit)

figyeli, harcol az új, haladó eszmék terjedéséért és győzelméért; merészen, kíméletlenül állítja pellengérré az irodalomban jelentkező politikai reakciót, kispolgáriságot és tehetségtelenséget. Simics nem ismeri a hátrálást, ő az újabb horvát irodalom bátor, harcos kritikusa.

Sokan elvethetik Simics nézeteit — ő valószínűleg szereti is, ha ellenkeznek vele, — de nem lehet szótlannul — az elismerés szava nélkül — elmenni műve mellett, amely Vrázától és Demetertől Marjánovicson és A. G. Matoson át Krlezsáig a horvát kritikai irodalom legjobb hagyományait fejleszti tovább, az új társadalmi körülmények között. „A vita az irodalom édesanyja” — írja egy essayjében. Pontos megállapításain, irodalmi értékelésein túl, ennek a könyvnek épp az lesz a legnagyobb érdeme, ha arra serkenti az irodalom hivatott munkásait, hogy alaposan, meggondolva vitázzanak a művészet kérdéseiről, amelyeket Simics ebben a könyvben felvetett és a maga módján tárgyalt.

Lector